

ULUSLARARASI HUKUKA GÖRE TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’DEKİ STATÜSÜ

Abdulkadir Tok

Referans için: Tok, Abdülkadir. "Uluslararası Hukuka Göre Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Statüsü". İNSAMER Rapor 147. Haziran 2021.

 Rapor

Doğu Akdeniz, stratejik konumu nedeniyle asırlar boyunca büyük topluluklar arasındaki siyasi, askerî ve en önemlisi de deniz ticareti bağlamında ekonomik rekabetin yaşandığı bir coğrafya olmuştur. Doğu ve Batı arasındaki ticaret ve enerji akışının sağlandığı bölge, son çeyrek asırda keşfedilen çeşitli doğal enerji kaynaklarından dolayı askerî, ticari ve ulaştırma bağlamında yeniden küresel ve bölgesel aktörlerin müdahale ve neticesinde mücadele alanı hâline gelmiştir.

Bu mücadele sahnesinde Akdeniz’de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye de uluslararası hukukun kendisine tanıdığı hakları kullanarak birtakım politikalar gütmektedir. Fakat diğer

bölgesel ve küresel aktörler, hem uluslararası hukuka göre yasa dışı olduğu hem de diğer bölge devletlerinin egemenlik haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle Türkiye’nin bölgede izlediği politikaları sonlandırmasını istemektedir. Türkiye ise izlediği politikalarda herhangi bir hukuk ihlalinin söz konusu olmadığını, yürütülen faaliyetlerin tamamının uluslararası hukuka uygun olduğunu beyan ederek bölgedeki çalışmalarına devam etmektedir.

Bu minvalde bu çalışmanın amacı, evvela Doğu Akdeniz’in stratejik önemine değinerek Doğu Akdeniz meselesiyle alakalı uluslararası deniz hukukunun temel kavramlarını açıklamak, daha sonra da

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki politikalarını yakın tarihte yaptığı ikili anlaşmalar çerçevesinde ele alarak uluslararası hukuk perspektifinden izah etmektedir.

Doğu Akdeniz'in Önemi

Doğu Akdeniz coğrafyası jeopolitik özelliği bakımından Doğu ile Batı arasındaki en önemli ticari köprüdür. İlk bakışta mevcut durumun sadece coğrafi olarak bölgeye komşu 20 devlet arasında süregelen bir çatışma olduğu düşünülse de aslında durum pek de öyle değildir. Süveyş Kanalı gibi önemli deniz yollarının güzergâhı olması, devletlerin hava ve deniz yollarının en önemli durağı olan, bir başka deyişle bütün Ortadoğu ülkelerinin "sabit uçak gemisi" olarak gördüğü Kıbrıs Adası'nı ihtiva etmesi dolayısıyla Doğu Akdeniz ABD, Rusya, Çin, Hindistan gibi küresel aktörlerin de yakinen ilgilendiği bir coğrafyadır. Bu sebeple esasında doğu-batı uzunluğu yaklaşık olarak 4.000 kilometrekare olan Akdeniz'in etki alanı 7.000 kilometrekarelik bir coğrafyaya ulaşmaktadır. Bu ilgi, siyasi ve ekonomik hedefler doğrultusunda zaman zaman fiilî müdahaleye dahi dönüşebilmektedir.

Akdeniz coğrafyası, sahip olduğu önemli liman, kanal ve boğazlardan ötürü tarih boyunca büyük imparatorlukların deniz ticareti açısından kilit noktası olmuştur. Fakat son çeyrek asırda bölge bu özelliğinden ziyade bizim de çalışmamıza hukuki boyutuyla konu olan, bünyesinde barındırdığı tespit edilen hidrokarbon enerji kaynakları ile ön plana

çıkılmaktadır. Doğu Akdeniz, dünya petrol rezervlerinin %65,4'üne sahiptir. Dünya deniz trafiğinin %30'u, petrol taşımacılığının ise %25'i Akdeniz'den geçmektedir. Enerji ve kaynak taşımacılığından ziyade, bölgede bulunan ve ekonomiyi canlandıran enerji yatakları ehemmiyet arz etmektedir.

Doğu Akdeniz'de muhtevasında hidrokarbon kaynaklar olduğu iddia edilen ve bu minvalde farklı ülkeler tarafından sondaj çalışmaları yapılan birbirinden farklı enerji sahaları belirlenmiştir. Bu enerji sahaları sırasıyla şöyledir: Kıbrıs'ın güneyinde keşfedilen Afrodit; Afrodit sahasının güneydoğusunda, İsrail deniz sahasının yakınlarında keşfedilen Leviathan; Kıbrıs'ın güneyinde, Mısır'ın kuzeyinde keşfedilen Nil; Kıbrıs ile Girit'in güneydoğusunda keşfedilen Herodot enerji sahalarıdır. Nisan 2010'da ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin yayımladığı rapora göre, Afrodit Havzası'nda 3,45 trilyon metreküp doğal gaz ve 1,7 milyar varil petrol bulunduğu tahmin edilmektedir. Yine aynı merkez tarafından tespit edilen verilere göre Nil Havzası'nda 1,8 milyar varil petrol, Herodot sahasında 3,5 milyar metreküplük doğal gaz, Kıbrıs Adası çevresinde ise 8 milyar varil petrol bulunmaktadır.

Avrupa'nın ve Türkiye'nin yıllık ortalama doğal gaz tüketimi esas alındığında Doğu Akdeniz'deki rezervler Türkiye'nin yaklaşık 575 yıllık, Avrupa'nın ise yaklaşık 30 yıllık enerji ihtiyacına tekabül etmektedir. Devam eden arama çalışmaları neticesinde

ortaya çıkması muhtemel yeni rezervlerle Akdeniz'in öneminin iki kat daha artacağı anlaşılmaktadır. Pek tabii bu durum, Doğu Akdeniz'de mevcut olan gerilimi ve bölgeye olan müdahaleyi artırabileceği gibi, kıyıdaş ya da deniz aşırı ülkeleri arasında yeni müttefiklikler ya da var olan iş birliklerinin güçlendirilmesini sağlamak bağlamında yeni bir statünün oluşmasına da yol açabilir. Uluslararası hukuka göre Doğu Akdeniz'deki doğal kaynaklar üzerinde bölgeye kıyısı olan Mısır, Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Lübnan, Suriye ve Filistin&İsrail hak sahibidir. Ne var ki günümüzde bölgede izlenen politikaların tamamının uluslararası hukuka uygun olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Bir sonraki alt başlığa geçmeden evvel bu noktada bir hususun daha altını çizmek yerinde olacaktır. Kimi kaynaklarda

Yunanistan'ın da Doğu Akdeniz'de hak sahibi olduğu belirtilse de bu iddia hukuken doğru değildir. Yunanistan Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına ilişkin olarak ileride detaylı şekilde açıklanacağı üzere Türkiye'nin bölgedeki yetki sınırlarını da ihlal eden ortay hatta dayalı bir deniz yetki alanı oluşturup bu vesileyle Doğu Akdeniz'de haklı bir aktör konumuna gelmek istemektedir. Bu minvalde bölge devletleriyle anlaşmalar yapmayı planlamış

ve bunda da kısmen başarılı olmuştur. Fakat Uluslararası Adalet Divanı, verdiği kararlarında Yunanistan'ın ortay hatta esas alınmasını istediği adalar gibi küçük adaları dikkate almamaktadır. Yunanistan ayrıca, Ege'de Türkiye ile yaşadığı krizi de Doğu Akdeniz'e taşımak istemektedir. Kuşkusuz Türkiye bu politikalara taviz vermemektedir. Nitekim Uluslararası Adalet Divanı bu tür uyuşmazlıklarda Türkiye'nin de temel tezi olan coğrafyanın üstünlüğü ve hakça

paylaşım ilkesini esas alarak karar vermektedir. Bu sebeple Yunanistan'ın Doğu Akdeniz ve Ege Denizi deniz yetki alanlarının uluslararası deniz hukuku kapsamında -yetki alanlarının bir başka ülkenin hakkını ihlal etmeyecek şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Uluslararası Deniz Hukuku

Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynaklarının devletler arasındaki paylaşımına ilişkin

esas mesele, bölgeye kıyısı olan devletlerin deniz yetki alanlarının belirlenmesinde hangi kural ve metodun tatbik edileceği meselesidir. Uluslararası deniz hukukuna göre, denize kıyısı olan her devletin kendi deniz açıklarındaki deniz alanları üzerinde egemenliğini ilan etme hak ve yetkisi bulunmaktadır. Bu deniz alanları, birbirinden farklı vasıfta egemen haklar veren kara suları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) gibi gruplardan

***Nisan 2010'da
ABD Jeolojik
Araştırmalar
Merkezi'nin
yayımladığı rapora
göre, Afrodit
Havzası'nda 3,45
trilyon metreküp
doğal gaz ve 1,7
milyar varil petrol
bulunduğu tahmin
edilmektedir.***

oluşmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki varlığını irdelerken bu temel deniz hukuku kavramlarını da 1982 Birleşmiş Milletler (BM) Deniz Hukuku Sözleşmesi bağlamında incelemek yerinde olacaktır.

a) Kara Suları

Kara suları, yakın tarihte uluslararası hukukun en çok üzerine düştüğü kavram olmuştur. Netice olarak da bu konu 1982 yılında BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde düzenlenmiştir. Buna göre en düşük su seviyesinden başlayarak esas hattan itibaren 6-12 mil arasında kabul edilen genişlikteki sular, kara sularıdır. Kara suları, devletlerin ülkesel egemenliği altında bulunan alanlardır. Diğer bir ifadeyle kara suları, bir devletin sahilleri veya iç sularının dış ile açık deniz arasında, belirli genişlikteki bir deniz alanını ifade etmektedir; yani kara suları da ait olduğu ülkenin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Kara suları en dış sınır olduğundan kıyı devleti bu alanda münhasır egemenliğe sahiptir. Fakat bu egemenlik, 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre esas hatlardan itibaren 12 mil ile sınırlandırılmıştır. Kıyı ülkesinin kara suları üzerindeki yetkisine ilişkin tek istisna ise, yine 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre bir başka devletin bu alanda zararsız geçiş hakkına sahip olmasıdır.

Sözleşmenin 300. maddesi, taraf devletlerin işbu sözleşme hükümleri gereğince üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetleriyle getirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Burada çalışmanın muhtevasını oluşturması sebebiyle ehemmiyet arz eden nokta,

Türkiye'nin kara sularının hangi hükümlere göre belirleneceğidir; çünkü Türkiye 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf değildir. Ancak söz konusu hüküm bir uluslararası hukuk kuralı olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan hüküm, sözleşmeye taraf olmayan devletler bakımından da bağlayıcı niteliktedir. Lakin uluslararası hukukta, bir hükme karşı sözleşmenin hazırlanma sürecinin her aşamasında itiraz eden devletlere karşı o hükmün ileri sürülmesi hakkaniyete uygun düşmemektedir. Türkiye, III. Deniz Hukuku Konferansı görüşmelerinin tamamına aktif olarak katılmış ve konferans süresince kara suları genişliğinin 12 mil olarak belirlenmesine açıkça karşı çıkmıştır. Bu bakımdan kara sularını 12 mil olarak belirleyen sözleşmenin 3. maddesinin Türkiye'ye karşı ileri sürülmesi mümkün değildir.

Türkiye, esasında 1964 tarihli Kara Suları Kanunu'nda kara sularını 6 mil, Akdeniz ve Karadeniz'de ülkelerin tutumuna göre 12 mil olarak belirlemiştir. 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin bu sınırı 12 mil olarak kabul etmesine binaen Türkiye aynı yıl, 1964 tarihli kanunda değişikliğe giderek 2674 sayılı Kara Suları Kanunu ile kara sularını 6 mil olarak belirlemiştir. Aynı kanunda Bakanlar Kurulu'na bazı denizlerde hakkaniyet çerçevesinde kara sularının genişliğini 6 milin üzerine çıkarabilme hak ve yetkisi de verilmiştir. Bu yetkiyle Bakanlar Kurulu, 1982 tarih ve 8/4742 sayılı kararıyla 2674 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki mevcut sınırı kabul etmiştir; yani Türkiye'nin kara suları

sınırı bugün, Akdeniz ve Karadeniz’de 12 mil, Ege denizinde ise 6 mildir.

Netice olarak bir devletin kara suları üzerindeki hak ve yetkileriyle diğer bölge devletlerine karşı olan yükümlülükleri, o devletin kara sularının hukuki rejimini oluşturmaktadır. Bu bağlamda kara suları üzerinde bulunan hava sahası ve kara suları bünyesindeki yer altı ve yer üstü doğal zenginlikleri de kıyı devletine aittir. Türkiye de Doğu Akdeniz’deki faaliyetlerini bu sınırlar çerçevesinde sürdürmektedir.

b) Kıta Sahanelığı

Kıta sahanlığı jeolojik olarak bir kara ülkesinin denizin altında devam eden doğal uzantısı olarak adlandırılmaktadır. Hukuki olarak ise; kıyı devletinin kara sularının dışında kullanabileceği, fakat kıyıya bitişik deniz altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altındaki cansız kaynaklarını araştırma ve işletme konusunda birtakım hak ve yetkilere sahip olduğu deniz alanı olarak ifade edilmektedir. Hukuki manadaki kıta sahanlığı, jeolojik manadaki kıta sahanlığının kıta yamacı ve kıta yükselimini kapsayacak şekilde tümünü ihtiva etmektedir. Bu sebeple jeolojik kıta sahanlığını, hukuki kıta sahanlığı ile karıştırmamak gerekmektedir. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne göre, bir kıyı devletinin kıta sahanlığına sahip olabilmesi için herhangi bir merci ile irtibata geçip bildirimde bulunması şart değildir. Bu husus, Uluslararası Adalet Divanı’nın 1969 yılında Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı için verdiği kararında da

-kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki haklarının başlangıçtan beri fiilen var olduğu belirtilerek- açıkça hükme bağlanmıştır.

Kıta sahanlığı, 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde MEB’e ilişkin hükümlerle beraber düzenlenmiştir. Söz konusu sözleşmede kıta sahanlığı; “Sahildar bir devletin kıta sahanlığı, kara sularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki deniz altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir.” şeklinde tanımlanmıştır. Bu bağlamda kıyı devletlerin kıta sahanlığı yetkisine ilişkin 200 mil genişlik kıstasına da yer verilmiştir; yani kıyı devletinin iç suları ve kara suları bu sahanın dışında bırakıldığında, geriye kalan alan o kıyı ülkesinin kıta sahanlığını oluşturmaktadır. Bu hükümden ayrıca jeolojik anlamda kıta sahanlığının 200 mil genişliğe ulaşamadığı durumlarda dahi tüm kıyı devletlerinin 200 mil mesafeye kadar olan alanda kıta sahanlığına sahip olabileceği sonucuna da varılmaktadır.

1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 83. maddesi, sahilleri bitişik ve karşı karşıya bulunan devletlerin kıta sahanlığı sınırlarını, hakkaniyete uygun olarak bir anlaşma ile belirlemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye sözleşmeye taraf olmamasına rağmen Doğu Akdeniz’de bu ilke çerçevesinde bir politika yürütmektedir. Sınırlandırma

sorunu Doğu Akdeniz’de GKRY’nin 2003 yılında Mısır’la, 2007 yılında Lübnan’la ve 2010 yılında da İsrail’le yaptığı MEB anlaşmalarına Türkiye’nin itiraz etmesiyle gündeme gelmiştir. Nitekim Türkiye hem kendi kıta sahanlığı alanlarına tecavüz ettiği gerekçesi ile hem de GKRY’nin Kıbrıs’ın tek temsilcisi olmadığı gerekçesiyle söz konusu sınırlandırma anlaşmasına itiraz etmiştir. Bu uluslararası hukuk ihlaline karşılık Türkiye de KKTC ile Eylül 2011’de Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması imzalamıştır. Anlaşma akabinde yapılan müzakereler neticesinde KKTC’nin Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’na (TPAO) petrol ve doğal gaz arama ve çıkarma ruhsatları vermesiyle de Türkiye, Akdeniz’de sismik arama faaliyetlerine başlamıştır. Ayrıca bu anlaşma ve müzakerelerle GKRY’nin Kıbrıs Adası’nın yegâne temsilcisiymiş gibi tek taraflı olarak ilan edip farklı ülkelerle imzaladığı kıta sahanlığı anlaşmalarının ve bunun neticesinde gerçekleştirdiği faaliyetlerinin tanınmadığı da açıkça vurgulanmıştır.

c) Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır Ekonomik Bölge (MEB), bir kıyı devletinin kara sularının başlangıcından itibaren 200 mile kadar uzanan bölgede kıyı devletine birtakım hak ve yetkiler tanınan deniz alanı olarak ifade edilmektedir. MEB,

canlı ve cansız doğal kaynakları araştırmak, işletmek, korumak, enerji üretip yönetmek gibi kıyı devletine tanınan birtakım ekonomik hakları kapsamaktadır. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde özel bir hukuki rejime tabi tutularak ilk defa hukuken kabul edilen MEB kavramıyla hem kıyı devletine hem de diğer devletlere bazı hak ve yetkiler tanınmıştır. MEB kavramı kıta sahanlığı kavramı ile karıştırılmamalıdır; zira MEB kıta sahanlığını da bünyesinde barındıran ve çoğunlukla ekonomik bir anlam olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu kavramın daha geniş bir uygulama kapsamı bulunmaktadır. Bu sebeple devletler bu minvalde bir anlaşma yapacaklarında MEB kavramını kullanmayı tercih etmektedir. Ayrıca kıyı devletinin MEB üzerinde uluslararası deniz hukukunun tanıdığı yetkilere sahip olup faaliyetlerini yürütebilmesi için kıta sahanlığından farklı olarak kıyıların ötesinde MEB ilan etmesi ve ilan edilen yerin koordinatlarını BM’ye bildirmesi de şarttır.

1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 56, 60, 73 ve 211. maddelerine göre;

- Kıyı devleti, deniz alanı üzerindeki sularda, toprak altındaki canlı ve cansız doğal kaynaklar üzerinde araştırma, işletme, muhafaza etme ve bunları yönetme hakkına,

Uluslararası deniz hukukuna göre, denize kıyısı olan her devletin kendi deniz açıklarındaki deniz alanları üzerinde egemenliğini ilan etme hak ve yetkisi bulunmaktadır.

- Kıyı devleti, MEB'deki egemenlik haklarını kullanabilmek için yargılamaları da içine alacak şekilde gerekli kontrolü sağlama yetkisine,
- Kıyı devleti, MEB bölgesi içinde kalan alanda bilimsel araştırma yapma yetkisine,
- Kıyı devleti, MEB sahasında gerçekleşmesi muhtemel herhangi bir kirliliği önlemek adına uluslararası hukuk çerçevesinde düzenlemeler yapma yetkisine,
- Ayrıca sözleşme kapsamında, kıyıdaş devletin ilan etmiş olduğu MEB sahasında diğer devletlere seyahat ve uçuş serbestliği ile deniz altı kablo ve petrol boruları döşeme sorumluluğuna ve işbu sözleşme uyarınca sağlanan diğer hak ve yetkilere haizdir.

MEB'de kıyı devletinin hakları ile bir diğer devletin haklarının çatışması sonucunda çıkan uyuşmazlık, sözleşmenin 59. maddesi uyarınca hakkaniyet ilkesi ve diğer tüm ilgili ilkeler esas alınarak hem uluslararası hukuka hem de tarafların hak ve yükümlülüklerine uygun biçimde çözüme kavuşturulacaktır. Nitekim uluslararası yargı mekanizması olan Adalet Divanı da statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekli ile 1977 İngiltere-Fransa, 1992 Kanada-Fransa St. Pierre ve Miquelon adaları, 2009 Romanya-Ukrayna Yılan Adası gibi önüne gelen uyuşmazlıklarda, hakkaniyet ilkesinin uygulanarak adil bir paylaşımın yapılması gerektiğine dair karar

vererek açıklanan hususu teyit etmiştir. Meseleye Türkiye açısından bakıldığında durum kıta sahanlığından farksız değildir. Yukarıda belirtildiği üzere, Türkiye sözleşmeye taraf olmadığı gibi bugüne kadar herhangi bir MEB ilanında da bulunmamıştır. GKRY'nin 2011 yılındaki hamleleri, Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasını daha aktif hâle getirmiş ve Türkiye ilk sınırlandırma anlaşmasını KKTC ile yapmıştır. Anlaşmayla beraber bölgede teknik olarak da aktif olma kararı alan Türkiye, uluslararası hukuka uygun adil bir paylaşım olmasını desteklemiş ve buna ilişkin üzerine düşen ne varsa yapmaya hazır olduğunu her platformda dile getirmiştir. Bunun en açık göstergesi ise KKTC'den sonra 2009 yılında müzakerelere başlanılan ve 2019 yılında anlaşmayla neticelenen Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzalanan Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması'dır. İki ülke devlet başkanları tarafından imzalanan anlaşma, her iki ülkede de aynı yıl yürürlüğe girmiştir. Söz konusu anlaşma BM tarafından da uluslararası hukuka uygun görülüp resmen tanınmıştır. Türkiye Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmemesine rağmen "Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB sınırları" ifadesini mutabakat metnine eklettirmiş ve bölge, eklenen haritada koordinatlarıyla gösterilmiştir. Türkiye burada MEB ilan etmeden MEB sınırını belirleyen bir anlaşma yaparak bir nevi ilan edildiğinde uygulanacak sınırı evvelinden beyan etmiş olmaktadır. İşbu anlaşma ile Türkiye, Doğu

Akdeniz'deki meşru haklarının hukuki altyapısını oluşturup diplomasiyi kullanarak bölgede hukuku ihlal ederek hareket eden diğer aktörlere hakkaniyet prensibine uygun olarak deniz alanlarının paylaşılabilceğini göstermiştir. Ayrıca anlaşma ile Türkiye'yi 41.000 kilometrekare alana hapsetmek isteyen Yunanistan ve GKRY'nin planları bozulmuş ve anlaşma vesilesiyle Yunanistan'ın GKRY ve ilerleyen bölümlerde açıklanacağı üzere anlaşmadan sonra karşı hamle olarak Mısır'la yaptığı sınırlandırma anlaşması, hukuki dayanaktan yoksun kalmıştır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Güncel Durumu

Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin ve Kıbrıs'ın ekonomik ve güvenlik çıkarlarını tehdit eden politikalar, aynı zamanda uluslararası deniz hukukunun da ihlalidir. Yaşanan bu gayrinizami/gayrihukuki süreç Türkiye'nin bölgeyle daha yakından ilgilenmesine yol açmıştır. Aslında Doğu Akdeniz yarı kapalı bir deniz alanı olduğu için kıyıdaş devletlerin BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin öngördüğü sınırlar kapsamında birbirleriyle anlaşması gerekmektedir. Bu durum, gerilimin ve bölgede söz hakkı olmayan aktörlerin müdahalesine de engel olacaktır. Çünkü yukarıda açıklandığı üzere bir devletin MEB ilanı ancak 200 mile kadar çıkabilmektedir. Sonrası için ancak ilgili kıyıdaş devletle anlaşma yapılması gerekmektedir. Türkiye de bu minvalde KKTC ile imzalanan sınırlandırma anlaşması ve akabinde alınan ruhsatla KKTC'ye

ait yedi parselde sismik araştırma ve sondaj faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

GKRY ise Türkiye'nin uluslararası hukuk zemininde yürüttüğü bu faaliyetlerini her fırsatta ihlal etmektedir. Ocak 2007'de kabul edip ilan ettiği adanın güneyindeki 13 adet petrol arama ruhsat sahasının 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı sahaları, Türkiye'nin kıta sahanlığı alanının 7.000 kilometrekarelik kısmını ihlal etmektedir. Geriye kalan sahalarda ise KKTC'nin hakları ihlal edilmektedir. Hem Türkiye'nin hem de KKTC'nin kıta sahanlığını ihlal eden bu parseller ve yapılmaya çalışılan sondaj faaliyetleri, uluslararası hukuka açıkça aykırı bir durum teşkil etmektedir; çünkü GKRY'nin Türkiye ile ne bir sınırlandırma anlaşması vardır ne de Türkiye'nin bu çalışmalara dolaylı dolaysız rızası. KKTC ile yapılan sınırlandırma anlaşması ve sondaj çalışmaları da bu durumun Türkiye tarafından reddedildiğinin en açık göstergesidir. Bu bağlamda GKRY'nin yaptığı bu tür eylemlerin hukuki olarak bir netice ortaya koyması mümkün değildir.

Türkiye'nin KKTC ile anlaşmasını yok sayan ve bu minvalde politika güden bir diğer aktör ise Yunanistan'dır. Yunanistan bu konuda GKRY ile ortak hareket etmektedir. Bu konuda en önemli dayanakları ise Avrupa Birliği'nin (AB) Kıbrıs'ın kuzeyini "hukuka aykırı bir şekilde işgal edilmiş toprak" olarak tanımlayıp GKRY'yi Kıbrıs'ın tek temsilcisi kabul etmesidir. İkilinin bu yöndeki en önemli faaliyeti Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'dir (DADBHP). Söz konusu

proje ile Doğu Akdeniz’de çıkarılacak olan doğal gazın GKRY üzerinden Yunanistan’a, oradan da İtalya’ya ve İtalya aracılığıyla da AB’nin diğer ülkelerine aktarılması planlanmaktadır. Projeye bölgesel örgüt olan AB de destek vermektedir. Türkiye ve KKTC, Rum-Yunan çabaları neticesinde bu projede saf dışı bırakılmıştır. Fakat taşıma ve üretim maliyetleri, vergi, sigorta gibi giderler, henüz saha faaliyetlerine başlanamayan projenin fiiliyata geçmesinin imkânsız olduğunu göstermektedir. Sırf bu sebeplerden ötürü İtalya, yapılan son görüşmelere katılmamıştır. Ayrıca İtalya Dışişleri Bakanı, konu hakkında yaptığı açıklamada İtalya’nın projeden ayrıldığını açıklamıştır. Bu noktada belirtmek gerekir ki, söz konusu proje kapsamında bölgedeki gazın Avrupa’ya Türkiye üzerinden aktarılması hem daha güvenli hem de daha düşük maliyetlidir. Lakin Rum-Yunan ikilisinin çalışmaları neticesinde bu rasyonel durum göz ardı edilmektedir. Türkiye hukuka aykırı bütün bu girişimlere rağmen ne Yunan kesimine ne de bölgedeki diğer aktörlere kapısını kapatmıştır. Kendi kıta sahanlığı ve MEB alanı konularında da taviz vermeden uluslararası hukuk zemininde tüm taraflarla uzlaşabileceğinin sinyalini veren Türkiye, bu tavrıyla Doğu Akdeniz’deki haklı ve kararlı duruşunu göstermektedir.

Doğu Akdeniz’de atılan en önemli adımlardan bir diğeri ise Libya ile Türkiye arasında 2019’da imzalanan ve her iki ülkede de aynı yıl yürürlüğe giren MEB Sınırlandırma Anlaşması’dır. Anlaşma ile

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’e dair hukuki savlarının diğer devletlerce kabul edilmediği fikri büyük ölçüde yıkılmıştır. Türkiye artık Doğu Akdeniz’de deniz sınırlandırma anlaşması yapan bir ülke konumuna gelmiştir. BM Genel Sekreteri, anlaşmanın BM Sözleşmesi’nin 102. maddesi gereğince Sekreterliğe kaydedildiğini 30 Eylül 2020 tarihinde onaylamış ve gereken kayıt işlemi gerçekleştirilmiştir. BM Sözleşmesi’nde yer alan bu maddenin amacı, uluslararası hukuka aykırı diplomasi yürütülmesini engellemek ve devletler arası şeffaflığı sağlamaktır. Bu durumun sonuçları Türkiye için büyük önem arz etmektedir. Böylelikle Türkiye’nin söz konusu bölgedeki sismik araştırma ve sondaj faaliyetleri başka bir hukuki meşruiyet kazanmış ve iki devlet arasındaki deniz sınırında bu tür faaliyetler için hukuki bir zemin oluşturulmuştur.

Uluslararası hukuk çerçevesinde atılan tüm bu adımlara karşın Yunanistan, bölgede söz hakkı olan ülkelerle Türkiye’nin kıta sahanlığını ihlal eden anlaşmalar yapmaya çalışarak Doğu Akdeniz’de söz sahibi olmak istemektedir. Bu kapsamda da geçtiğimiz yıl Mısır ile Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma ile sözde sınırlandırılan alan, daha önce BM’ye bildirilmiş olan Türk kıta sahanlığı içinde yer almaktadır. Anlaşmanın asıl amacı, Mısır ile Yunanistan arasında çizilecek deniz yetki alanları sınırı ile Türkiye ile Libya deniz yetki alanları sınırını ortadan kaldırmaktır. Ancak imzalanan bu sınırlandırma anlaşması, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne aykırıdır.

Bu sözleşmenin 7. maddesinde, “Kıyının derin bir şekilde girintili ve çıkıntılı olduğu yerlerde veya kıyının hemen yakınında kıyı boyunca uzanan bir adalar saçağı varsa esas hattın çiziminde uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi kullanılabilir.” ibaresi yer almaktadır. Lakin Yunanistan, Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarına ilişkin olarak, Girit ve Rodos hattını esas alan bir ortay hatta dayalı deniz yetki alanı oluşturmaktadır. Bu şekilde de Türkiye’nin bölgedeki kıta sahanlığını ihlal etmektedir. Oysa ki BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 7. maddesinin 3. fıkrası, düz esas hatlar çizimini şu şekilde bir şarta bağlamaktadır: “Düz esas hatların oluşturduğu çizginin sahilin genel yönünden hissedilir bir biçimde sapmaması ve bu hatların berisinde kalan deniz uzantılarının iç sular rejimine tabi tutulabilmesi için bunların kara sahasına yeter derecede bağlı olmaları gerekir.”

Anlaşmaya göre Yunanistan, düz esas hatlar yöntemini Girit ve Rodos’a uzatarak çizmiştir. Girit Adası Yunanistan ana karasına 51 deniz mili, Rodos ise Yunanistan ana karasına 186 deniz mili uzaklıktadır. Bu şekilde çizilen hat, Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin MEB için tanıdığı 200 deniz milinden az mesafede yer almakta, yani kıyıyı tamamlamamaktadır; dolayısıyla yapılan anlaşmada çizilen hatlar, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin belirttiği şartlara uygun değildir. Anlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olan bir diğer yanı ise Yunanistan’ın kendisini BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 46. maddesine atıfla adalar devleti olarak tanımlamasıdır. Yunanistan’ın

yaptığı bu tanımlama da yanlıştır; çünkü maddede adalar devletinin “tamamen” bir ya da daha fazla adadan oluşması gerektiği öngörülmüştür. Oysa ki Yunanistan bir yarımada devletidir; dolayısıyla Yunanistan’ın kendisine bağlı Skyros, Girit ve Rodos gibi adaların çevresinden düz esas hat belirlemesi, açık bir deniz hukuku ihlalidir. Uluslararası Adalet Divanı da 200 deniz milinden kısa/eşit mesafede yer alan ada gruplarını bu madde kapsamında kabul etmediği kararlar almaktadır.

Nihayetinde Yunanistan’ın var olmayan bir şeyi varmış gibi göstererek anlaşma yapması hem Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin muhtevası bakımından hem de Türkiye’nin uluslararası hukuka göre tanımlanan hakları bakımından -ki Yunanistan Türkiye’nin haklarını açık bir şekilde ihlal etmektedir- kabul edilebilir değildir. Egemen bir ülke olan Türkiye’nin uluslararası hukuk zemininde deniz yetki alanlarında her türlü faaliyetini istikrar ve kararlılık içinde sürdürmesi, bu tür ihlallere karşı taviz vermediğinin ve vermeyeceğinin göstergesidir.

Netice

Doğu Akdeniz’in karmaşık ve gerilimli coğrafyasında, çakışan çıkarlar ve bölgede tespit edilen doğal kaynak rezervlerinin artması nedeniyle son zamanlarda önem kazanan kıta sahanlığı ve MEB sınırlarının belirlenmesi hususu, devletler arasında ciddi sıkıntılara sebep olmaktadır. Türkiye BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne taraf olmamasına rağmen hem bölgede en

uzun kıyıya sahip olması hem de izlediği politikaların tamamını uluslararası hukuk çerçevesinde gerçekleştirmesi sebebiyle bölgede daha güçlü ve haklı bir konumdadır. Fakat izlediği bu doğru politikaya karşın Türkiye bazı konularda eksik kalmaktadır. Örneğin her ne kadar yaptığı anlaşmalarla zımnen MEB ilanında bulunmuş olsa da bu durumu açıkça da ilan ederek BM'ye bildirmesi gerekmektedir. Türkiye'nin MEB sınırlarını belirlemesi, Doğu Akdeniz'deki politikalarını ve uygulamalarını bu sınırlara göre şekillendirmesi açısından da ehemmiyet arz etmektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yaşadığı bir diğer önemli sorun ise KKTC'nin tanınırlığı meselesidir. Nitekim KKTC'nin tanınırlığı GKRY kadar olmadığı için ada açıklarındaki doğal kaynakların araştırılması, çıkartılması, işletilmesi ve kullanılması konusunda Rum yönetimi ile eşit hak ve yetkilere sahip

görülmemektedir. Bu durum KKTC'nin haklarının ihlal edilerek arka planda bırakılmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye, iş birliği içerisinde olduğu ülkeler vesilesiyle KKTC'nin devletler nezdinde tanınırlığını da arttırmalıdır. Türkiye genel olarak Doğu Akdeniz'deki kaynakların hakça paylaşımı ve diğer meselelerin de hakkaniyetli bir şekilde çözümü için KKTC ve Libya ile olduğu gibi Doğu Akdeniz'e kıyısı olan diğer devletlerle de (Suriye, Lübnan, Filistin&İsrail, Mısır, GKRY) kendi hak ve menfaatlerini gözeterek uluslararası hukuk zemininde çok taraflı bir uzlaşma içerisinde girmelidir. Son olarak, Türkiye'ni Doğu Akdeniz'e ilişkin tüm tezlerini dayandırdığı ancak taraf olmadığı 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf olması, gerçekleşmesi olası görüşmelerde elini daha da güçlendirecek bir adım olacaktır.

SON NOTLAR

1. Altumur Kılıç, “1571 yılındaki fetihten günümüze Kıbrıs gerçeği”, Yeniçağ Gazetesi, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/1571-yilindaki-fetihten-gunumuze-kibris-gercegi-17064yy.htm> (04.05.2021).
2. “Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi ve Küresel Güç İlişkileri Bakımından İsrail, Kıbrıs İlişkileri”, Amme İdaresi Dergisi, 2013, Cilt 46, Sayı 2, s. 111-128.
3. Merve Aksoy, Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti, İNSAMER Rapor, Araştırma 23, s. 2.
4. <https://www.usgs.gov/news/natural-gas-potential-assessed-eastern-mediterranean> (05.05.2021).
5. Cihat Yayıcı, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”, Bilge Strateji, Cilt 4, Sayı 6, 2020, s. 27.
6. Safa İslam Kaya, Uluslararası Deniz Hukuku Çerçevesinde Doğu Akdeniz’deki Petrol ve Doğal Gaz Kaynakları, s. 143 vd.
7. Yayıcı, “Doğu Akdeniz’de Deniz...”, s. 19 vd.
8. Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye, 2013, s. 26 vd.
9. 1977 İngiltere-Fransa arasındaki kanal kıta sahanlığı davasında verilen emsal karar için bk. http://untreaty.un.org/cod/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf
10. Sözleşmenin tam metni için bk. <https://denizmevzuat.uab.gov.tr/uploads/pages/uluslararası-sozlesmeler/denizhukuku.pdf> (06.05.2021).
11. Nuray Karapınar, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar”, Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni, 2015, s. 15.
12. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 3. maddesi.
13. 1982 Sözleşmesi’nin 2 ve 17. maddeleri.
14. Emre Açıkgönül, “Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara-2012, s. 23 vd.
15. Kanununun tam metni için bk. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2674.pdf>
16. Yaşar Ertürk, Adalar - Ege Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi, İstanbul, 2007, s. 107 vd.
17. Yücel Acer, Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı, USAK Yayınları, 3. Baskı, 2013, s. 167 vd.
18. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin 77. maddesi.
19. Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, Ankara, 2015, s. 284 vd.
20. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin

- 74 ve 83. maddeleri.
21. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 76. maddesi.
  22. Yücel Acer, Kıta Sahanelığı Kavramı, Sınırlandırılması ve Doğu Akdeniz'de Deniz Alanları Sorunu, SETA Vakfı, 2. Baskı, Ankara, 2020, s. 373 vd.
  23. Anlaşmanın tam metni için bk. http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_kkkc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasinailiskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa
  24. Pazarıcı, s. 282 vd.
  25. Selami Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul, 2009, s. 231 vd.
  26. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 75. maddesi.
  27. Sami Doğru, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanelığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması", TBB Dergisi, 2015, Sayı 119, s. 520 vd.
  28. Anlaşmanın tam metni için bk. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss146.pdf>
  29. Yücel Acer, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı, SETA, 2019, s. 12 vd.
  30. T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı, 2020, s. 32 vd.
  31. Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Gerilim", TUDAV, <https://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/> (10.05.2021).
  32. O. Akyener, "Doğu Akdeniz (EASTMED) Boru Hattı Projesi", TESPAM, 2017, <https://www.tespam.org/dogouakdeniz-eastmed-boru-hatti-projesi/> (10.05.2021).
  33. Tolga Sakman, "Akdeniz Güvenliğinde İtalyan Etkisi", AA, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/akdeniz-guvenliginde-italyan-etkisi/1954664> (10.05.2021).
  34. Yücel Acer, "Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nın Birleşmiş Milletler Tarafından Tescilinin Önemi", SETA Perspektif, Ekim 2020.
  35. Bahçeşehir Üniv. BAU-DEGS, <https://baudegs.com/yunanistan-misir-munhasir-ekonomik-bolge-anlasmasinin-neden-hukuka-aykiri-olduguna-dair-degerlendirme/> (10.05.2021).
  36. 2012 Bangladeş-Myanmar "St. Martin Adası" örneği için bk. https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16_Judgment_14_03_2012_rev.pdf

